

нізації перевезень та управління на транспорті, за допомогою яких можна визначити рівень розвитку професійної компетентності.

Література

1. Педагогічна майстерність / за ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
2. Ничкало Н.Г. Дослідження з проблем психології та педагогіки вищої школи / Н.Г. Ничкало // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспектива розвитку : мат. Міжн. наук.-практ. конф. – К., 1996. – С. 19–23.
3. Сисоєва С.О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації / С.О. Сисоєва // Наукові праці : збірник. – Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА, 2000. – Т. 7: Педагогіка. – С. 13–19.
4. Пехота О.М. Освітні технології / О.М. Пехота. – К. : А.С.К., 2001. – 253 с.
5. Скворцова С.О. Проектування освітніх результатів на засадах компетентнісного підходу / С.О. Скворцова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – 2009. – № 27. – С. 395–398.
6. Петрук В.А. Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін / В.А. Петрук. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2006. – 293 с.
7. Балабанова Л.В. Управління персоналом / Л.В. Балабанова, О.В. Сардак. – К. : Професіонал, 2006. – 512 с.
8. Недашківська Т. Професійна компетентність та компетенції державного службовця: об'єм термінологічного значення понять / Т. Недашківська // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2008. – № 1. – С. 73–81.

КОРОТКОВА Л.І.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ В ХОДІ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ШВЕЙНОГО ПРОФІЛЮ НА ОСНОВІ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Формування системи високоякісної професійної освіти і навчання визнано невід'ємною складовою стратегії економічного розвитку країн Європейського Союзу, заснованої на знаннях. Урахування провідних положень міжнародних документів, таких як Копенгагенська декларація [6], Лісабонська резолюція [8], План заходів щодо розвитку професійної мобільності [9], результати конференції (м. Брюгг) “Розвиток співпраці в обласній професійної освіти і навчання” [7], має важливе значення для стратегії розвитку вітчизняної системи професійної освіти в напрямі розроблення загальних принципів, методів, критеріїв й інструментів забезпечення якості професійної підготовки на основі компетентнісного підходу.

Вищезазначене знайшло своє відображення у Програмі економічних реформ в Україні на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [10], Указі Президента України “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” [12] та Державній цільовій програмі розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки [11].

Реалізація сучасної освітньої парадигми в Україні відкрила нові можливості для підготовки компетентних, мобільних, конкурентоспромож-

них кваліфікованих робітників з високим рівнем професійних знань, умінь, особистісних здатностей. Однак досягнення необхідної якості підготовки кваліфікованих робітників, зокрема швейного профілю, гальмується через відсутність системи визначення кваліфікацій та професійної стандартизації, узгодженої із системами кваліфікацій країн Європейського Союзу. Свідченням цього є підготовка кваліфікованих робітників на основі застарілих кваліфікаційних характеристик з професій, що не користуються попитом на ринку праці; невідповідність кваліфікацій, отриманих випускниками ПТНЗ, вимогам робочого місця; повільне оновлення Національного класифікатора професій; невідповідність ДСПТО вимогам ринку праці, відсутність у навчальних планах і програмах предметів, що забезпечують формування ключових і професійних компетенцій тощо.

У зв'язку з цим зростає необхідність пошуку ефективної системи підготовки майбутніх кваліфікованих робітників на основі запровадження професійних стандартів – важливого підґрунтя створення державних освітніх стандартів нового покоління.

Розробляючи програму і методику дослідження, ми враховували рекомендації щодо проведення педагогічних досліджень, викладених у працях С. Гончаренко [1], В. Краєвського [2], О. Новикова [3], С. Сисоевої [4] та інших вчених. Передусім нами було передбачено здійснення теоретичного аналізу проблем змісту професійно-технічної освіти швейного профілю в педагогічній науці та практиці з метою реалізації принципів стандартизації у сфері праці та освіти.

Таким чином, визначено, що проблемам безперервної освіти в сучасних умовах приділяють увагу вчені Ю. Бабанський, С. Батишев, А. Беляєва, Л. Лук'янова, М. Махмутов, Н. Ничкало, О. Новиков, В. Радкевич та ін. Обґрунтуванню концепцій компетентнісного підходу до підготовки майбутніх фахівців присвячені праці В. Блінова, О. Жеребіної, М. Крошченка, Н. Машукової, Г. Муравйової, О. Олейнікової, М. Шестакова. Проблеми професійної освіти і навчання в зарубіжних країнах вивчають Т. Десятов, О. Матвієнко, Л. Пуховська та ін. Розробкою основних напрямів упровадження державних стандартів та їх впливу на якість професійної підготовки займаються А. Глазунов, О. Лейбович, Г. Лук'яненко, Н. Ничкало, О. Новиков, І. Савченко, І. Смирнов та ін. Предметом дослідження Г. Герчек, Н. Тализіної, П. Юцявичене було модульно-компетентнісне проектування навчального процесу в професійних навчальних закладах.

Проблемам підвищення рівня професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, їх самостійності, ініціативності, творчої активності, а також здатності успішно реалізувати свої професійні здібності у швейній індустрії присвячені дисертації І. Гриценко, І. Леонової, О. Марущак, В. Писаренко, О. Пінаєвої та ін., але результати зазначених досліджень не знайшли практичного використання при створенні професійних стандартів і навчально-методичного комплексу на основі компетентнісного підходу в професійній підготовці кваліфікованих робітників швейного профілю.

Метою статті є аналіз основних етапів і результатів дослідно-експериментальної роботи в ході дослідження проблеми створення професійних стандартів швейного профілю на основі компетентнісного підходу.

Дослідно-експериментальна робота проводилася протягом 2006–2011 рр. Об'єктивність проведеного експерименту була забезпечена тим, що опитування проводилося у десятих ПТНЗ десяти областей (АР Крим, Запорізька, Донецька, Луганська, Миколаївська, Закарпатська, Рівненська, Харківська, Івано-Франківська, Чернівецька); усі опитувані перебували в однакових умовах; емпіричне дослідження здійснювалося відповідно до розробленої програми. Дослідженням було охоплено 404 учня експериментальних та контрольних груп, 5 науковців, 25 педагогічних працівників, 7 роботодавців провідних підприємств швейного профілю, 1 представник громадської організації з областей України, що дало змогу отримати досить обширні вихідні дані.

Згідно з програмою дослідження визначено такі завдання експериментальної роботи:

а) підтвердити відповідність проекту професійного стандарту, розробленого на основі компетентнісного підходу, з професії “Кравець” вимогам ринку праці та професійно-технічної освіти або довести його неефективність;

б) підтвердити або скасувати положення про те, що навчання на основі модульно-компетентнісного підходу дає змогу: забезпечити більш глибоке й усвідомлене розуміння основ швейного виробництва; розвивати інтерес до обраної професії та всебічного оволодіння нею; підвищити успішність і якість підготовки; сформувати в учнів готовність до успішної праці в різноманітних ситуаціях.

На першому (*пошуковому*) етапі (2006–2007 рр.) осмислювалася актуальність проблеми створення професійних стандартів, визначалися об'єкт, предмет, мета дослідження, конкретизувалися завдання і методи дослідження, розроблялася програма та методика експерименту, систематизувалися вихідні теоретичні положення дослідження.

На другому (*констатувальному*) етапі (2007–2008 рр.) визначалися концептуальні положення створення професійного стандарту швейного профілю на основі компетентнісного підходу, розроблялися анкети для опитування провідних фахівців підприємств швейного профілю; проводилося анкетування та інтерв'ювання респондентів з метою визначення затребуваних та перспективних професій, трудових функцій, операцій, кваліфікаційних розрядів, загальнопрофесійних та ключових компетенцій працівників швейної галузі, на основі яких розроблено методику аналізу ринку праці швейної галузі.

На третьому (*формуальному*) етапі (2009–2011 рр.) розроблялася та перевірялася авторська методика розроблення проекту професійного стандарту швейного профілю; удосконалювалися його структура і зміст, формувалася навчальний план і програми на основі професійного стандарту; створювався навчально-методичний комплекс та проводилася його апро-

бація, аналізувалися результати дослідно-експериментальної роботи; здійснювалась обробка отриманих емпіричних даних [1].

Результати експертного оцінювання проекту професійного стандарту, яку проводили науковці, роботодавці, педагогічні працівники, представники громадських організацій, підтвердили його відповідність вимогам ринку праці та придатність для розроблення навчальних планів і програм, про що свідчить високий рівень позитивних відповідей (91,4%).

Позитивно оцінений експертами проект професійного стандарту на основі компетентнісного підходу з професії “Кравець” став головним підґрунтям упровадження навчально-методичного комплексу професійної підготовки, що охоплює: навчальний план на основі модульно-компетентнісного підходу; навчальні програми інтегрованих модулів та їх елементів; поурочно-тематичні плани інтегрованих уроків; журнал обліку навчання; порядок розподілу навчального часу на інтегровані уроки в розрізі інтегрованих модулів та їх елементів; навчально-інструктивні документи (посібники) для самостійної роботи учнів на інтегрованих уроках; специфікацію й поурочний зміст інтегрованих модулів та їх елементів; перелік контрольних тестів і завдань; щоденник учня для обліку успішності засвоєння компетенцій, робочий зошит педагога професійного навчання; порядок розрахунку кредитів та рейтингових балів для оцінювання навчальних досягнень учнів; критерії зарахування заохочувальних балів; критерії оцінювання рівня виконання робіт; умови нарахування рейтингових балів; критерії переведення рейтингових балів у 12-бальну систему оцінювання; критерії оцінювання компетенцій учнів тощо. Метою створеного комплексу є формування в майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю затребуваних на ринку праці загальнопрофесійних, професійних і ключових компетенцій, а завданнями: підвищення рівня якості знань у результаті впровадження навчання на основі модульно-компетентнісного підходу; підвищення внутрішньої мотивації до навчання в процесі інтегрованого навчального процесу; індивідуалізація навчального процесу; сприяння розвитку ключових компетенцій і творчих здібностей майбутніх кравців.

З метою визначення ефективності авторського навчального плану й програм було проведено його оцінювання за такими критеріями, як відповідність структури навчального плану і програми проекту професійного стандарту; відповідність навчально-плануючої та звітної документації нормативній базі, чинної у сфері професійної освіти; придатність дидактичних засобів для поточної та самостійної навчальної роботи учнів; ефективність упровадження кредитно-рейтингової системи оцінювання. Експеримент щодо апробації навчального плану передбачав розподіл його учасників на експериментальні та контрольні групи, відбір до яких здійснювався з урахуванням еквівалентного підходу, для чого до початку експерименту було проведено вхідне діагностування учнів щодо виявлення рівня їх навчальних досягнень.

Навчальний процес у контрольних групах здійснювався за традиційною системою навчання, в експериментальних – з урахуванням модульно-

компетентнісного підходу, особливістю якого є проведення інтегрованих уроків під керівництвом одного педагогічного працівника – майстра виробничого навчання (педагога професійного навчання), який керує процесом поступового засвоєння учнями професійних компетенцій різної складності в рамках спроектованих програм інтегрованих модулів; сприяє формуванню свідомої мотивації учнів до здобуття конкретних навчальних результатів; допомагає поліпшити якість і спростити систему адміністрування навчального процесу; стимулює зростання ефективності навчальної діяльності і відповідальності учнів, розвиток ключових компетенцій майбутніх кравців. Ключовою відмінністю навчання на основі модульно-компетентнісного підходу від традиційного стало освоєння учнями професійних і ключових компетенцій на основі інтеграції теоретичної й практичної складових навчального плану. Контроль здобутих знань, умінь та компетенцій здійснювався за системою кредитно-рейтингового оцінювання навчальних досягнень майбутніх кравців у процесі всього періоду навчання.

На етапах присвоєння майбутнім кравцям другого та третього кваліфікаційних розрядів було здійснено порівняння навчальних досягнень в експериментальних та контрольних групах (табл.).

Таблиця

Результати оцінювання навчальних досягнень учнів

Показники навчальних досягнень	До початку експерименту		1-й етап		2-й етап	
	експериментальні	контрольні	експериментальні	контрольні	експериментальні	контрольні
Високий	–	0,7%	21,0%	13,7%	35,0%	22,1%
Достатній	46,5%	46,1%	65,0%	60,4%	65,0%	60,5%
Середній	53,5%	52,4%	14,0%	25,6 %	–	17,4%
Початковий	–	0,8	–	0,3 %	–	–
Успішність	–	–	100%	100%	100%	100%
Якість знань	46,5%	46,8%	86,0	74,1	100%	82,6%
Середній бал	7,1	7,2	8,1	7,6	9,2	8,1

За результатами дослідно-експериментальної роботи було визначено, що впровадження навчання на основі модульно-компетентнісного підходу значно підвищило якість знань майбутніх кравців і сприяло розвитку їхніх професійних компетенцій. Якість знань учнів у експериментальних групах зросла на 14,0%, а в контрольних – тільки на 8,5%. Темп зростання цього показника по експериментальних групах у 1,6 раза більше ніж у контрольних групах. Рівень високих навчальних досягнень учнів в експериментальних групах на 12,9% вищий, ніж у контрольних, достатній – на 4,5%, і відповідно, середній – на 17,4% є нижчим; оцінок початкового рівня не було зафіксовано. Значення середнього балу наприкінці експерименту досягло в експериментальних групах – 9,2 бала, у контрольних – 8,1 бала; підвищення становило 1,1 бала, або 113,6%.

Одержані результати свідчать про випереджальне зростання показників навчальних досягнень учнів експериментальних груп порівняно з

контрольними, що підтверджує ефективність навчання на основі модульно-компетентнісного підходу.

Під час експерименту проводилося опитування педагогічних працівників п'яти ПТНЗ щодо рівня підготовки навчально-методичної та плануючої документації й оброблення отриманих даних методом шкалювання, за наслідками якого було встановлено, що 84,2% від загальної кількості експертів підтвердили повну відповідність навчально-методичного комплексу встановленим критеріям і лише 15,8% висловили нейтральну оцінку.

Згідно з програмою досліджень було проведено діагностування запропонованих ключових компетенцій за допомогою методу педагогічного оцінювання і самооцінки учнів на початку та наприкінці експерименту. Встановлено, що показники оцінювання ключових компетенцій учнями за період експерименту зросли у 2,1 раз, педагогами – у 2,6 раз. Найбільшої ефективності було досягнуто в освоєнні таких ключових компетенцій: уміння орієнтуватися у часі (52,8% та 60,6%, відповідно), уміння вчитись, упорядковувати набуті знання, розуміти взаємозв'язок своїх знань (53,7% та 60,5%, відповідно), уміння ефективно працювати як підлеглий (52,4% та 59,1%, відповідно), вміння ставити мету та організувати її досягнення (52,4% та 39,1%, відповідно), уміння критично оцінювати результати своєї діяльності (53,4% та 56,1%, відповідно), уміння орієнтуватися в інформаційних потоках, виділяти в інформації головне і другорядне (55,6% та 56,7%, відповідно), уміння працювати в групі (58,0% та 52,4%, відповідно).

Статистичні дані результатів експерименту свідчать про доцільність упровадження та дієвість авторської кредитно-рейтингової системи оцінювання сформованих компетенцій учнів. За підсумками опитування викладачів, майстрів виробничого навчання та учнів експериментальних груп її ефективність була оцінена як висока (91,5%), нейтральна (8,2%), низька (0,3%).

У ході дослідження на основі порівняльних даних анкетування учнів експериментальних і контрольних груп до початку та наприкінці експерименту було виявлено безпосередній позитивний вплив модульно-компетентнісного підходу на формування важливих для майбутньої професійної діяльності кравців якостей: 76,7% учнів експериментальних груп вказали на більш сприятливе засвоєння нової інформації за умов проведення інтегрованого навчання (зростання порівняно з контрольними групами становило 45,1%); 100% учнів висловили доцільність об'єднання теоретичної та практичної складових (зростання дорівнювало 69,8%); 53,5% учнів вважають за можливе засвоєння навчального матеріалу в найкоротші терміни (зростання 53,8%); 76,7% схвалюють самостійне навчання та можливість приймати самостійні рішення (зростання становило 47,3%); 38,5% учнів підтвердили вміння здійснювати пошук нової інформації, орієнтуватися в інформаційних потоках, виділяти в них головне і другорядне (зростання було 38,5%); 76,7% учнів вказали на вміння планувати навчальну діяльність та передбачати її результати (зростання становило 43,1%); 69,8% учнів підтвердили вміння здійснювати самоконтроль та відстоювати власну думку в процесі навчання (зростання дорівнювало 39,0%); у 83,7% учнів

з'явилась усвідомлена мотивація до реалізації своїх творчих нахилів через отримання професії кравця та подальший професійний розвиток (зростання було 43,0%).

У ході експериментальної перевірки проаналізовано доцільність використання професійних стандартів як основи для професійної підготовки кваліфікованих робітників швейного профілю. Проведене експертне оцінювання відповідності проекту професійного стандарту вимогам ринку праці та професійно-технічної освіти вказує на переважно позитивні оцінки щодо відповідності змісту й структури професійного стандарту європейським підходам та специфіці професійної діяльності (82,8%); достатньої чисельності розробників (96,6%), коректності віднесення документа до сфери професійної діяльності; визнання професійного стандарту як сполучної ланки між сферою праці й освіти (93,1%); адекватності спроектованих кваліфікаційних рівнів професії "Кравець" та загальнопрофесійних компетенцій (100%); відповідності змісту модулів компетентності потребам роботодавців та достатності визначених ключових компетенцій сучасного робітника швейного профілю (89,7%); придатності професійного стандарту для розроблення навчальних планів і програм; можливості використання документа для реалізації ідей людського розвитку й навчання впродовж життя, гнучкості структури й змісту модулів компетентності та доцільності сертифікації компетенцій на основі професійного стандарту (86,2%).

Ефективність організації навчального процесу на основі модульно-компетентнісного підходу доведено результатами експерименту, відповідно до яких 91,2% респондентів із науковців, керівників і викладачів ПТНЗ позитивно оцінили цей процес. Згідно з програмою досліджень, рівень засвоєння учнями професійних і ключових компетенцій оцінювався відповідно до авторської кредитно-рейтингової системи, переваги якої було виявлено під час експертизи.

Висновки. Отже, проведений усебічний і комплексний аналіз експерименту дає підстави стверджувати, що навчання на основі модульно-компетентнісного підходу є ефективною, доцільною й орієнтованою на результат засвоєння затребуваних ринком праці компетенцій формою організації професійного навчання, яку необхідно впроваджувати в навчальний процес підготовки кваліфікованих робітників.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх проблем створення професійних стандартів швейного профілю. Подальших досліджень потребують: теоретико-методологічне обґрунтування взаємодії сфери праці й освіти, професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників швейного профілю на основі компетентнісного підходу як цілісної педагогічної системи; порівняльно-педагогічне вивчення світових та європейських систем професійної освіти швейної галузі; аналіз якості організації навчального процесу на основі модульно-компетентнісного підходу під час професійної підготовки майбутніх кравців. Необхідно продовжувати розробку методології освітніх стандартів на компетентнісному підході з точки зору підвищення їхньої технологічності та інтеграції; теоретичних основ освітньої

технології, заснованої на компетенціях, у закладах професійно-технічної освіти; технологій підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, здатних працювати в компетентісно орієнтованому освітньому просторі України.

Література

1. Гончаренко С.У. Гуманізація і гуманітаризація освіти / С.У. Гончаренко // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 травня 2000 р.) / за ред. С.О. Сисоєвої, О.Г. Романовського ; Харків. НТУ “ХПІ”. – Х., 2000. – С. 39–42.
2. Краевський В.В. Методология педагогической науки : пособие для науч. работ., учителей, аспирантов, студ. / Володар Викторович Краевский. – М. : Школьная книга, 2001. – 248 с.
3. Новиков А.М. Методология учебной деятельности / А.М. Новиков. – М. : Эгвес, 2005. – 175 с.
4. Сисоєва С.О. Педагогічний експеримент у наукових дослідженнях неперервної професійної освіти : навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук. – Луцьк : ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2009. – 458 с.
5. Штульман Э.А. Специфика методического эксперимента / Э.А. Штульман // Советская педагогика. – 1988. – № 3. – С. 61–65.
6. Декларация Европейской Комиссии и министров профессионального образования европейских стран по развитию сотрудничества в области профессионального образования и обучения в Европе, принятая на заседании 29–30 ноября 2002 года в Копенгагене (Копенгагенская декларация) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://official-europass.narod.ru>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
7. Конференция в Брюгге “Развитие сотрудничества в области профессионального образования и обучения” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://official-europass.narod.ru>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
8. Лісабонська конвенція 11 квітня 1997 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.insteuro.civicua.org/Bologna_process/dokumenty.htm. – Загол. з екрану. – Мова укр.
9. План заходів щодо розвитку професійної мобільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://official-europass.narod.ru>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
10. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12323.html>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
11. Постанова від 13 квітня 2011 р. № 495 “Про затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=495-2011-%EF>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
12. Указ Президента України від 30 вересня 2010 р. № 926/2010 “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents /12323.html>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

КРАВЧЕНКО О.Г.

СУТЬ ПОНЯТТЯ “ПРАВОВА КУЛЬТУРА”

Поняття правової культури належить до дефініцій, які широко використовуються в сучасному науковому й суспільно-політичному дискурсі, але водночас не мають однозначного визначення.

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури розглянути суть поняття “правова культура”.